

Les indications de cet auteur sont confirmées non seulement par les fouilles, mais encore par les gravures de l'époque.

L'esquisse en couleurs de L. Anguissola est notre troisième carte utilisable (fig. 4). Le 25 octobre 1690 le commandant du Château de Bude joignit cette esquisse à un rapport adressée au Conseil Militaire de Vienne: on y voit nettement les travaux exécutés dans la zone des fortifications, ainsi que l'état des fortifications. Conformément à sa destination, cette carte se borne aux fortifications du Château. On y retrouve aussi les bastions endommagés au cours du siège de 1686.

— — —

Au cours des fouilles nous avons tenu compte de tout ce que le sol nous a fourni comme matière d'observation; actuellement on procède à des recherches géologiques, chimiques, etc. Néanmoins on peut dire dès maintenant que sur le versant sud de la colline la brisure des masses de marne se présente en cinq lignes (fig. 6.). L'aspect définitif du château du XVe siècle était déterminé par ces formations, qui divisent le territoire en question en quatre secteurs. En même temps ces brisures déterminaient aussi l'emplacement des fossés, au bord desquels on élevait d'immenses murailles. A l'extrémité méridionale de la colline le plan du palais suivait partout la configuration du terrain, occupant les bords du petit plateau (fig. 8).

Les travaux de nivellement du XVIIIe siècle ont fait disparaître les terrasses sur lesquelles on avait bâti le palais médiéval. Les restes des murs ont été démolis; les matériaux obtenus de la sorte servaient de remblai pour les terrains situés à un niveau plus bas. C'est précisément à cause de ce procédé qu'on a pu retrouver les restes du palais médiéval.

Outre les mensurations concernant le palais médiéval, nous avons mesuré l'épaisseur de toutes les couches qui servent à déterminer, au point de vue chronologique, la provenance de nos trouvailles. Ces mensurations ont été exécutées en relations avec le réseau de triangulation qui embrasse le territoire entier du pays. Au cours de nos travaux nous avons utilisé une carte 1:100, avec un réseau de carrés. Ce procédé nous a permis de marquer sur place les trouvailles d'un chiffre correspondant à un carré du réseau et d'indications concernant la profondeur relative de l'objet par rapport à la surface actuelle du sol).

Cette description a des avantages considérables qu'on peut résumer dans les points que voici:

1. On peut toujours retrouver sur la carte et sur place (même après une modification éventuelle de la configuration du terrain) l'endroit où un objet a été découvert;

2. Le numérotage des trouvailles rendra un service nullement négligeable à l'étude ultérieure de nos matériaux;

3. L'application du réseau de carrés au territoire entier du pays nous permettrait d'opérer selon un système général de localisation.

4. Grâce au réseau de carrés l'enregistrement des objets peut s'effectuer d'une manière plus durable.

5. Ce système facilite la distinction des couches servant de repère chronologique et le contrôle des résultats.

Ajoutons encore que les résultats qui se dégagent de nos fouilles ont été fixés sur une maquette (1:100) représentant le plan du palais et le système des fortifications; cette maquette est déposée au musée du Château. Grâce à cette maquette on pourra toujours procéder à la reconstruction de l'état du terrain à un moment donné.

C. Seidl

HASZNÁLATI ÉS DÍSZKERÁMIA A BUDAI VÁRPALOTÁBÓL

A) Használati és díszkerámia

Az ásatás középkori kerámia leletei korban a XIII. sz. anyagával kezdődnek (eltekintve egy-két korábbi darabtól), ami egyszersmind fontos településtörténeti támpontot is jelent: a késői vaskortól a XIII. századig ezen a helyen állandó lakottságú település nem lehetett.

A XIII. század anyaga egyes szórványdaraboktól eltekintve teljes egészében az Anjou- és Zsigmondkori palota szintje alatt, sziklaárkokból, ismeretlen rendeltetésű sziklavermekből, illetve a padlószintek alatti feltöltésekből került elő, számos esetben jól datáló pénz és üvegleletektől kísérve. A betöltések zavartalan rétegei, az azokat több esetben elzáró padlószintek lehetővé teszik, hogy a különféle lelőhelyek anyagát összetevő feldolgozásunkban a legkorábbi csoport időhatárait, illetve használatuk idejét pontosabban meghatározhassuk. E szerint az 1205–1310 közötti időszakban voltak használatban és Károly Róbert uralkodása alatt az egyéb szemét- és épülettörmelék anyag-

gal együtt kerültek a szint alá az Anjou palota építéskor végzett első nagyobb tereprendezési munkák során.

Ezt a XIII. századi anyagot három főcsoportra oszthatjuk: fehér-, szürke-, és grafitos-áru (az ország egyéb lelőhelyéről ismert hasonló korú vörösesbarnára égetett kerámia itt majdnem teljesen hiányzik).

Fehér áru: vékonyfalú, durván soványított, fehérre égetett fazekak, bögrék és palackok; kézzel gyúrva és korongon utólag simítva, oldalukon mélyen bekarcolt csigavonal alakú díszítéssel. Néhány darabon a csigavonalas díszítés mellett fellép a hullámvonal is, más töredékeken vörös földfestés mintát találunk. Anyag, formakincs és készítési mód tekintetében ez a csoport a falusi települések és vidéki városok hasonlókorú anyagával (pl. Esztergom, Visegrád, Székesfehérvár, Szob, Tököl, Hatvan) teljesen megegyezik. Ez az összefüggés arra mutat, hogy a vári lakosság számára dolgozó — valószínűleg a közvetlen környéken élő faze-

kasság egy részének technikai tudása semmiben sem multa felül más városokban, illetve falvakban dolgozó háziiparos társainak színvonalát (1. kép 1–3.).

E csoportnak kb. 20%-át a valamivel fejlettebb, s korban a XIII. század végére tehető fazekak képezik. Ezeknél a csigavonalas dísz sokkal szabályosabb megoldású, s a fazék egész felülete gondosabb kialakítást mutat. Anyaguk az előzőkkel teljesen megegyezik, és a különbséget csak a haladottabb korongolásmód okozza (1. kép 4.).

Szürke áru: az előző csoportnál jóval fejlettebb formát mutat. A jól iszapolt, szürkére égetett anyagból készült legömbölyített peremű fazekak, lapos mécesek, harangalakú fedők és kancsók egyenletes kidolgozású falfelülete, a belső- és fenékrészekre is kiterjedő gondos kiépítés a korongozás munkáját értő, rendszeres foglalkoztatottságú fazekasokra vall. Munkamódszerük az előző csoport készítőinél fejlettebb. Leleteink között ez a csoport az előzőnél jóval kisebb számban szerepel (1. kép 5–7.).

Miután a fehér és szürke áru keveredve egyazon rétegekben és gödrökben került elő, egyetlen alkalommal sem találkoztunk olyan esettel, amikor egyik vagy másik csoport hiányzott volna. Így korrendi különbséget a két csoport között megállapítani nem lehet, különösen akkor, ha figyelembe vesszük, hogy a fehér csoport fejlettebb példányai még abban az esetben is egykorúak a szürke csoporttal, ha a kezdetlegesebbeket korábbra keltezzük.

Az újabb lengyelországi várasatások anyagának feldolgozása hasonló jelenségeket mutatott ki: a várak (Biskupin, Gmiezno stb.) legkorábbi rétegeinek anyagában fejlett és kezdetleges technikával készült kerámia anyag egyszerre lépett fel. A kutatók szerint e jelenség okát a városok kialakulásának az ipar fokéletesedésére serkentőleg ható szerepében kell keresnünk. A falusi háziiparosok a városokba költözve eddigi mellékfoglalkozásukat feladva specializálódnak. Erre a folyamatra gondolhatunk a budai iparosodás esetében is. A város egyre növekvő szükségleteit egyszerre elégítik ki a letelepedett, az iparosodás útjára lépő mesterek és a környékbeli települések háziiparos parasztfazekasai. Utóbbiaknak egyéb természetbeni szolgáltatások között ideszállított készítményei természetesen fejlettebbek a haladottabb technikai tudással dolgozó városi mesterekinél.

A kérdés ilyen megoldását a kutatás mai fokán azonban egy körülmény még megnehezíti. A legkorábbi anyag harmadik csoportja a grafitos áru külföldi importnak bizonyul. Ezek a darabok az előző szürke csoport formáival rokonságban állnak, de az agyagban, vagy pusztán a felület bevonásaként a nagyobb hőállóság céljából grafitot is alkalmaztak. Az ásatás során ilyen grafitozott anyagból csupán

fazekakat találtunk, melyeknek peremén a műhely bemetszett jegye látható. E harmadik csoport eredetét az ausztriai XV–XVI. századi anyag összehasonlító feldolgozása segítségével, valamint az osztrák okleveles adatok közvetett felhasználásával sikerült meghatározni. Adataink szerint ezek képezik a későbbi korban már gyakorivá vált ausztriai grafitos áru mindezeideig ismeretlen XIII. századi előzményét. A korabeli oklevelek tárgyát gyakran képezi az a küzdelem, amelyet a budai és esztergomi káptalan folytat az árumegállítás és vámszedési jogokért. A bécsi, regensburgi, bajor, oroszországi és csehországi kereskedők itteni forgalma a dunai és a Duna-menti utak kereskedelmi jelentőségét és Buda központi helyzetét bizonyítja. Ausztriai leletanyagunk jellemző tárgyi adatokat szolgáltat a fenti kereskedelmi kapcsolatokhoz (1. kép 8–9.).

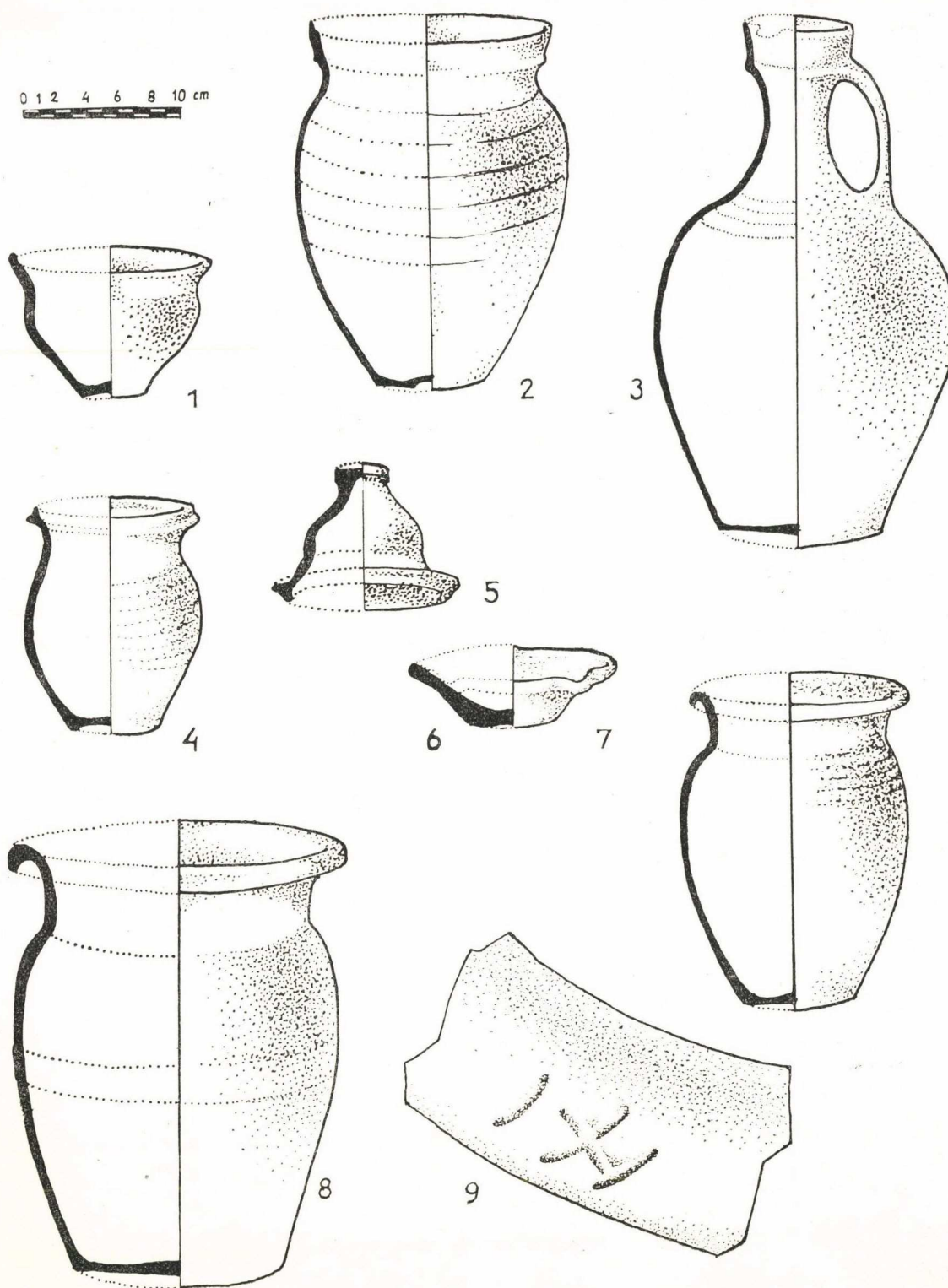
Miután a két utolsó csoport formai és készítménybeli (fejlett korongolás) tekintetben közel áll egymáshoz és inkább csak a grafit felhasználása, illetve műhelyjegy alkalmazása tekintetében különböztethető meg, fel kell vetnünk annak a lehetőségét is, hogy a második csoport talán szintén import áru, amelyet csak a gyengébb minőség (grafittal nem kevert agyag) miatt nem láttak el hitelesítő jeggyel. A kérdés végleges megoldását csak az olyan korszerű vizsgálatok adhatják meg (agyagfajták kémiai összehasonlítása, stb.), amelyek eldöntik, hogy a formai kapcsolatokon kívül van-e más is, ami a két csoportot összefoglalja.

A XIV. század használati kerámiájának feldolgozásához még nem rendelkezünk kellő anyaggal; e kort csak nagyon szegényes leletek képviselik. Az Anjou-kori budai fazekasság munkamódszerekben és formakines tekintetében elért fejlődéséről csak akkor lesz teljes képünk, ha az itteni töredékeket a megfelelő rétegekből összeállítottuk és restaurálásuk után a visegrádi ásatás megfelelő korú anyagával összehasonlítottuk. Annyit már most is megállapíthatunk, hogy az anyag jóval gazdagabb és fejlettebb az előzőeknél és korrendi meghatározásának pontosságát a rendelkezésünkre álló zárt rétegek nagyban elősegítik.

A XV. század teljes leletanyagunk szempontjából is a legértékesebb darabokat nyújtja. Lelethely tekintetében a számszerűleg is nagyon jelentős anyag a feltárás majdnem minden pontján előfordult, legnagyobb részüket a palota keleti oldalán feltárt középkori udvarokban találtuk. Az itt talált középkori szint feletti feltöltések között sikerült több olyan korabeli személtreteget elkülöníteni, amelyek a bennük található pénzletek tanúsága szerint még a XV. század folyamán halmozódtak itt fel.

A használati kerámia terén három csoport választható szét:

¹ Kostrzewsky, Holubovitz.

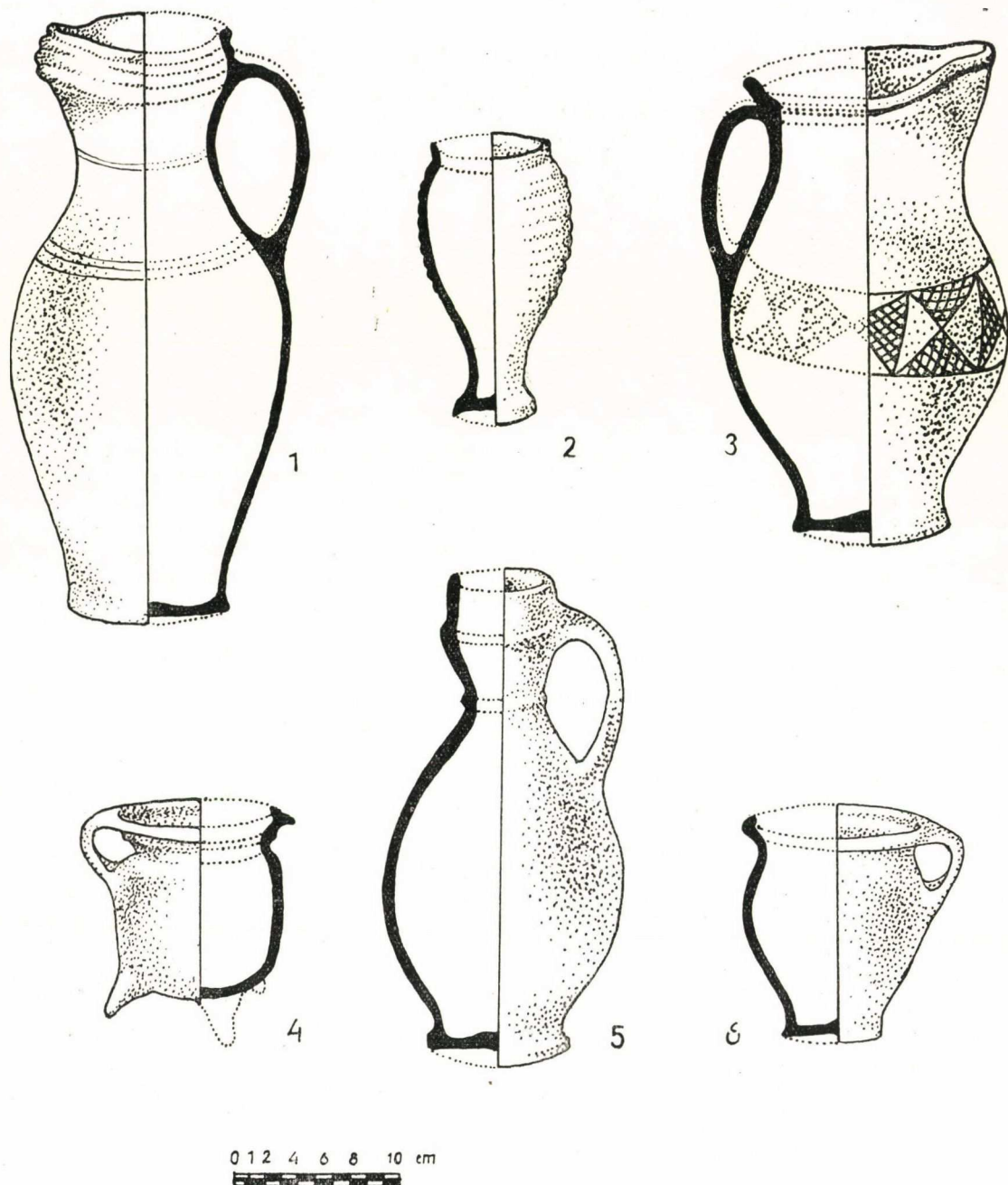
1. sz. kép.

1. A XIII–XIV. század fehér árujának szer-
ves továbbfejlődéséből létrejött fehérre égetett
fazekak, kancsók, illetve poharak (2. kép 1–3.).

2. Vörösre égetett, egyes esetekben belül zöld
ólommázzal, kívül fehér engobe-bal bevont faze-

kek, bögrék, lábasedények és korsók (2. kép
4–6.).

3. A harmadik csoportot az ausztriai import-
anyag: a grafitos fazekak, kancsók és öntőtege-
lyek képezik. Készítési helyük a műhelyjegyek

2. sz. kép.

szerint elsősorban Bécs, de kisebb számban Tulln és Passau, valamint eddig még meg nem határozott más ausztriai műhelyek gyártmányai is szerepelnek.

Az első két csoport készítési helye valószínűleg Garády Sándor ásatásaiból ismert Csalogány-u.—Fazekas-u. területén kereshető, miután az itt feltárt fazekas kemence maradványok leletei a vári darabokkal teljesen egyezők. A formák gazdagságában és a technikai módszerek javítása terén a budai fazekasság olyan fokot ért el, amely már jelentősen meghaladja az ugyane korbéli falusi iparosság fejlettségét.

Főleg a máz és az engobe felhasználása mutatja az elért eredményeket. A XIII–XIV. század anyagában még csak szóróányosan találkoztunk e technikával, s a darabok máshol, mint a királyi palota területén, nem is otthonosak, mert a kézművesek kizárólag az udvar megrendelésére dolgoznak. A XV. sz.-i anyagból már megállapíthatjuk, hogy a mázas használati edények nemcsak a királyi udvar, de a városi polgárság körében is már széles elterjedtségnek örvendtek, bár százalékos megoszlásban a mázatlan anyag még mindig jelentős tényezője a XV. századnak.

Díszedények: A XV. század második felében a budai fazekasság a technikai tudás olyan magas fokát éri el, hogy méltán próbálkozhatott az olyan díszedények, elsősorban poharak készítésével, melyek az egyéb anyagból (üveg, ón, ezüst) készült hasonló rendeltetésű tárgyakkal is felvehették a versenyt. Ilyen irányú munkásságuk kezdetét azok a fehér talpas poharak jelentették, melyeket méltán nevezett el Garády Sándor leheletvékony faluk miatt „tojáshéj áru”-nak. Ezek a poharak a legkülönbözőbb méreteken fordulnak elő, és nagy számuk arra vall, hogy a drága üvegpoharakat sikeresen helyettesítették. De készültek mázzal bevont poharak is és ugyanakkor, amikor a konyhai edényeken még csak a felület belső bevonására használják fel a mázat, e példányokat már kívül-belül bevonják. A forma gazdagítását a benyomott minták és a szamóca-szerű benyomott, plasztikus díszítmények változatos alkalmazásával érték el. Eddigi kutatásaink arra mutatnak, hogy ezeknek a formáknak és díszítményeknek kialakításában a Rajna-vidéki és ausztriai fazekas készítmények erős ösztönző szerepet játszottak (LIII. t. 1).

Zsigmond és főleg Mátyás uralkodása alatt a külföldi díszkerámia is bőven özönlik a budai udvarba. A sort a Rajna-vidéki és hesseni köcsereg serlegek és morvaországi kupák nyitják meg, számban az esztergomi és visegrádi paloták hasonló leleteit messze felülmúlva (LIII. t. 3), (részletes feldolgozásuk ugyanúgy, mint az itt talált nagyszámú olasz majolika tányéroké már korábban megindult és rövidesen lezárul). A XV. század végének leletegyütteseiben fellelhető néhány perzsa albarelló és hispano-morese tányér töredék is. Utóbbiak között egy, a század végére keltezhető táltöredék aranybarna lüszter és kék indaornamentikájával Valencia fénykorának jellegzetes emléke (LIII. t. 4).

B) Kályhacsempék

A leletek második nagy csoportja a palota kályháinak gazdag kiképzéséről ad a várakozást felülmúló képet.

Az Anjou-kori palota — megfigyelések szerint — kandallók mellett csempékből rakott kályhakkal és kemencékkel volt felszerelve. A kályhák legnagyobb része a Zsigmond-kori építkezéseknek és bővítéseknek áldozatul esett: töredékeink a falalapozások melletti feltöltések, használaton kívül helyezett és betömött sziklaudvarok feltárása nyomán kerültek ismét napfényre. Lelőkörülményeik megfigyelése így számos esetben alapvető adatokkal járul kormeghatározásukhoz. Technikai megoldásukban eddig négy változatot ismerünk: mázatlan szürke, barnássárga-, sárga-, és zöldmázas megoldásban. A plasztikai díszítést legtöbb esetben az Anjou liliomok végtelen mustrában

való felhasználása képezi, ritkább esetekben alakos megoldásokkal is találkozunk. Utóbbiak között pl. a fejét hátra fordító sárkánnyal díszített sárgás-barna mázas csempe a XIV. század szobrászati alkotásait is kimagasító emlékekkel gazdagítja. (LIV. t. 1.). Az áttört mérműves, félkörös hátoldalú csempék közül eddig csak egy sárga-mázás típust sikerült restaurálni. Magyarországi anyagban mindezen megoldások közül eddig csak a liliomos csempék voltak ismertek (az esztergomi és visegrádi palota feltárásából), a többiek első ízben jelennek meg hazai leleteink között. A palota alárendeltebb helyiségeit félgömbös lezáródású kályhaszemekből rakott kemencék fűtötték. A korabeli illusztrációk tanúsága szerint ilyen megoldású kemencék Svájc területén is ismertek voltak.

Zsigmond építkezéseinek: a palota nagymértékű bővítésének eredményeként nagyszámú terem és szoba felszerelése, fűtéssel való ellátása vált szükségessé. Az egész leletanyag zömét ennek a szakasznak példányai képezik. Az előző korról szemben a heraldikai megoldások erősen előtérbe lépnek: Zsigmond és környezetének címerképei a legkülönbözőbb kiképzésben díszítik az egyenes előlappal lezárt csempéket (LIV. t. 2–3). Már most is megállapítható a leletanyag százalékos megoszlásából, hogy a Zsigmond-palota legtöbb termében a sárkányrendes címer, a stilizált várabrázolás és a sündisznó és a nyúl versenyfutását ábrázoló csempék váltakozó összeállításából felépített kályha állt nagyszámú színváltozatokban. Ugyanez a kályhatípus fordul elő a visegrádi palotában és a nyéki kastélyban is. Utóbbinak nagyszámú Zsigmond-kori csempéje azt bizonyítja, hogy a Mátyás-kori építkezések itt is már egy régebbi épülethez kapcsolódnak, és így Garády véleménye, mely szerint a kastélyt Mátyás építtette, nem helytálló. Más — mind plasztikai, mind technikai kivitelben gyengébb színvonalú — kályhatípusok oldalait a sárkányrendes címer mellett egy címertartó vitéz, illetőleg országalmát tartó uralkodó képe díszíti. Az arc sematikus megoldása ellenére is könnyű a burgundi viseletbe öltözött alakban Zsigmond szakállas, jellegzetes prémkueszmás ábrázolását felismerni (LV. t.).

E szakasz anyaga kivitel tekintetében túlnyomólag mintába nyomott, azaz könnyen sokszorosítható darabokból áll, melyek a felhasznált mázak minőségét és árnyalat gazdagságát illetően is haladást mutatnak. Eddig a zöld, sárga és barna ólommáznak tíz különböző árnyalatát mutató tizenkét fajta csempetípust sikerült restaurálni, de ez a szám a további feldolgozás során még jelentősen bővülni fog. A tizenkét fajtából nyolc új, míg négy az esztergomi, visegrádi, illetve nyéki ásatás anyagában is fellelhető.

A Zsigmond palota kályháit a rétegek tanúsága szerint részben már a XV. század folya-

mán lebontották, nagyobb részük pedig a XVI. századi ostromok alatt pusztult el.

A XV. század derekán új csempetípusok alakulnak ki. A mázak felhasználásánál felhagynak a sárga- és barna ólomház, ill. a mezzamajolika eljárás eddigi gyakorlatával, s csupán a zöld színt használják. Amit azonban a csempék szín-gazdasága veszít, azt messze pótolja a művészi kivitel tökéletessége. A dongahátú csempék áttört előlapját a gotikus építészet elemeinek felhasználásával alakítják ki, az oldalrészeken, néha az egész középső mezőben figurális ábrázolásokat alkalmaznak. Az alakok részben egyházi vonatkozásúak (próféták, szentek, **XLI.** tábla), részben világiak (vértbe öltözött lovagok, **XLII.** tábla).

A csempék u. úgy nyomódúcokról sokszorosított példányok, mint a Zsigmond-korban, de az eljárás magasabbrendű alkalmazásával. Míg korábban az egész csempe egyetlen negatívról készült, most annak egyes elemeit (architektúra-részletek, címerkonzolok, alakok) külön-külön nyomták ki kisebb formákból és utólag állították össze egységes csempévé. Ez az eljárás a részletek gazdagabb kiképzését tette lehetővé, az elkészült darab pedig — a dúcok felcserélt alkalmazása esetében — maga is új variáció lehetett. További változatokat jelentett az is, hogy a negatívformából kikerült előlapot száradása és égetése előtt a fazekasmester késsel kivagdalta, s így egyes részei áttört kivitelükkel még pompázatosabbá tették a kályhát. A fentebb leírt eljárás nem teljesen új a budai fazekasmesterek gyakorlatában: szórványosan már találkoztunk vele néhány XV. század eleji kályha esetében is; azoknál azonban a kivitel nem ennyire túlfinomult, s az elkészült mű nem nő annyira túl a kézműipar keretein.

Ezek a minden részletükben gotikus izlésű kályhák, amelyeknek korát a XV. század 50-es éveire keltezzük, feltétlenül nagytehetségű fafaragó szobrászok közreműködésével készültek. Maradványaik a kor számtalan, azóta elpusztult nagypasztikai emlékét elevenítik meg számunkra.

Az eddig restaurált töredékek alapján V. László udvarának ez a remeke csupán 2 változatban készült el, jóval kevesebb példányban, mint Zsigmond kályhái. Egyező példányok álltak Esztergomban és Visegrádon is.

A XV. század végén, Mátyás uralkodása alatt teljeseedik ki a kályhás mesterek művészete. A kezdetben egyszínű, majd ugyanazon a felületen több eltérő színű mázzal kezelt csempék megoldása — mind technikai, mind művészi kidolgozásuk terén — a kézművesség tetőpontját képviselik. Fokozza a kályhák értékét az is, hogy gyakran felhagynak a formákból sokszorosító eljárással és egyedi darabokat készítenek. Más esetekben viszont a formából kikerült

agyagot a mester utólag kijavítja, átminázza, aminek eredményeként a legtöbb csempe egyedülálló, egyetlen példányban elkészült alkotássá válik (**XXXVII—XXXIX.** tábla). A darabok fokozott jelentőségét világítja meg az a kutatás, amely bebizonyította, hogy a palotában alkalmazott külföldi majolikaművesek hatására Mátyás kályháin budai fazekasok alkalmazzák először a vegyesmázás eljárást, amely később Európaszerte divatossá válik.²

A budai palota XIII—XVI. sz.-i kerámialeletei tanulságos emlékeit képezik annak a technikai és művészi fejlődésnek, amit a budai fazekasok 350 év alatt megtettek, egyszersmind jellegzetesen tükrözik azt a társadalmi fejlődést is, amely ez idő alatt végbement. A XIII. sz. anyaga a mesterség kialakulásának első mozzanatait rögzíti, amikor a technikai tudás fejlődését a háziipari keretek még erősen korlátozták. A vár egyre fokozódó áruszükségletének kielégítésére megindul az ausztriai — első sorban a földrajzi helyzeténél fogva leginkább számbavehető bécsi — fazekasmunkák behozatala. A paraszt-fazekasok városba költözésével specializálódásuk a fejlődés lehetőségeit megteremti, amit a XIV. sz.-i anyagunk szembe-tűnően magasabb színvonala is bizonyít. Kályháikkal a városi műhelyek mesterei most már a palota fényűző kialakításában is résztvesznek.

A XV. sz. folyamán a pénzgazdálkodás egyre jobban kiszélesedő keretei a kizsákmányolás fokozottabb mértékét teszik lehetővé. A budai palota urai az eddigi kereteket messze meghaladó építkezésekhez és a belsők nagyszabású díszítéséhez kezdenek. Zsigmond a feudális urak hatalmi versengését felhasználva, azok egy csoportját maga mellé tömöríti, s a vallási jelszavak mögé bűvő „Sárkányos Társaság” megalapításával érdekvédelmi szövetséget hoz létre. Jellemző, hogy kutatásaink szerint ezek a sárkányrendes Zsigmond és Cillei címerek a palota valamennyi XV. sz. elején készült kályháján feltalálhatók (**LIV.** tábla, 3. kép). A XV. sz. közepének díszkályhái beszédes bizonyosságai a fényűzésben tobzódó udvarnak; s a török hatalom visszaverésének harcái közben a kályha egyetlen világi alakja: a fegyverbe öltözött lovasalak, nem mint katona jelenik meg, hanem a lovagi tornák jelmezében.

A XV. sz. második felében Mátyás új rendszerű adópolitikája nemcsak haderejének alapját jelenti, de egyben lehetővé teszi számára kora egyik legfényesebb udvarának megteremtését is. A kor budai fazekasságának használati edényei, díszkerámiái és kályhái kivitelükkel már messze meghaladják a falusi fazekasság termékeit és első sorban az udvar és a városi polgárság igényeit szolgálják. A fejlődő keres-

² Voit P., Mátyás budai majolikaműhelye. Kézirat.

kedelem, az udvar fényűzését kielégítő árubehozatal és mestervándorlás eredményeként új formákkal, díszítésekkel és technikával találkozunk a helyi mesterek. Ezek eltanulásával és a középkori gyakorlat továbbfejlesztésével most már olyan termékeket hoznak létre, amelyek színvonala a budai kézművesek európai viszonylatban is kimagasló tudását tanúsítják.

Nem véletlen, hogy a központi hatalom felbomlásával a palota kerámiai leletei egy csapásra más formát öltenek. A XVI. sz. első feléből származó anyagból eltűnnek a korábbi díszkerámiák, s a XVI. sz.-i kályhák technikai és művészi színvonala is hanyatlik a mátyáskoriakhoz képest. A renaissance formakincessel kialakított csempek már nem versenyezhetnek a más városokban is fellelhető darabokkal. A nagy megrendelők szerepét más városok polgárai és feudális urai veszik át. A fejlődés további útja már a felvidéki városok és a végvárok anyagában található fel.

A nagyarányú várasatás által felszínre került gazdag kerámiaanyag részletes feldolgozásával ki fog bontakozni előttünk középkori kézműiparunk eme ága. Sok ilyen természetű lelet

volt már eddig is ismert, ezeknek rendszeres feldolgozását azonban nagyon megnehezítette az a körülmény, hogy a kellő ásatási adatok hiányában rendszerint nem tudtuk, hogy milyen társadalmi osztály használta őket? Az ásatási megfigyelések gyakori hiánya a kormeghatározási kérdéseket is bizonytalanná tette; egyes korok anyaga pedig teljesen hiányzott (pl. nem volt hiteles XIV. századi kályhacsempe-anyag). A legnagyobb hiányt az jelentette, hogy ugyanakkor, amikor vidékről és vidéki várakból már elég jelentős anyag gyűlt össze, az ország központjának, a budai udvarnak szerepe teljesen tisztázatlan volt. Így a helyi fejlődés eredményeit sem lehetett sikeresen lemérni, nem volt megállapítható, mi a központi udvar műhelyeinek szerepe, mi az, ami az önálló helyi fejlődés eredményeként jött létre. A szétszórta előkerült emléktárgyak a technikai vizsgálatok kiszélesítését is nehezebbé tették; most nyílik először alkalom arra, hogy egy városban belül kísérhessük figyelemmel a mesterség korszakonkénti fejlődését, munkamódszerek és művészi készség tekintetében elért eredményeit.

Holl Imre

LA CÉRAMIQUE MÉDIÉVALE RETROUVÉE AU COURS DES FOUILLES AU CHÂTEAU (VÁR) DE BUDE

A) Les plus anciennes traces de la céramique médiévale remontent au XIIIe siècle. Ce fait fournit une preuve de plus en faveur de la thèse que de la fin de l'âge du fer jusqu'au XIIIe siècle ce secteur de Bude était une région inhabitée. Dans les matériaux du XIIIe siècle on peut distinguer trois groupes:

a) Objets blancs ayant une paroi mince (fig. 1.1—4).

b) Objets gris (fig. 1.5—7).

Étant donné que les deux variétés forment partout un mélange d'objets blancs et gris, il est à présumer que la population achetait ses vases tantôt aux potiers de la ville, tantôt aux paysans des environs.

c) Vases recouverts d'une couche de graphite (fig. 1.8-9.). C'est la trace la plus ancienne de la pénétration des articles analogues d'Autriche.

Quant aux objets qui semblent remonter au XIVe siècle, ils sont encore trop peu nombreux; à cet égard il serait prématuré d'émettre une opinion définitive.

En ce qui concerne la céramique du XVe siècle, on y retrouve des pièces qui représentent la suite de la céramique blanche des XIIIe et XIVe siècles (fig. 2.1—3). Il y a aussi une autre variété: c'est un vase cuit en rouge et enduit, à l'extérieur, d'un engobe blanc et parfois à l'intérieur d'un émail vert de plomb (fig. 2.4—6). Le troisième groupe est représenté par les pièces autrichiennes enduites de graphites: la plupart des marques renvoient à Vienne, mais il y en a d'autres, moins nombreuses, qui montrent l'apport de Tulln et Passau. L'atelier des deux premiers groupes a déjà été mis à découvert au cours des fouilles antérieures: il se trouvait au pied du Château. Les vases d'apparat du XVe siècle témoignent d'une haute perfection technique; de belles pièces renvoient non seulement aux maîtres de Bude, mais encore à la contribution de l'étranger (pl. LIII. fig. 1—4).

B) La richesse des faïences de poêle a dépassé toutes les prévisions. C'est surtout l'époque de Sigismond qui est représentée par un grand nombre de variétés (pl. LIV. fig. 2—3.),

Emeric Holl